

Pesach – påsk

I år sammanföll den "kristna" och den "judiska" påsken. I serien om de judiska högtiderna har Andreas Johansson nu kommit till Pesach – eller påsk som högtiden heter på svenska. Pesach firas till det judiska folkets befrielse och uttåg ur Egypten. Den judiska påsken börjar alltid firas den 14:e i månaden Nisan.

Högtiden Pesach har fått sitt namn av det hebreiska ordet פסח, pasach, som betyder "gå förbi". På arameiska heter högtiden "pascha", och via grekiskan har vi på svenska fått ordet "påsk". Egentligen består högtiden av tre olika högtider som hör samman:

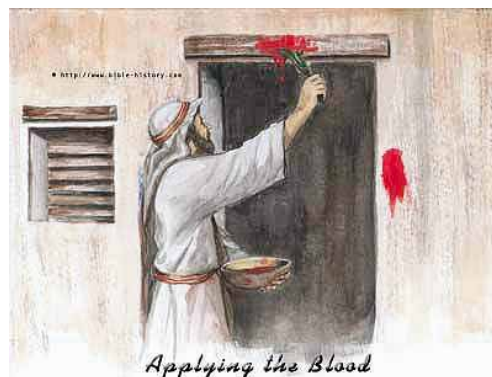
1. själva påsken, d.v.s. påskmåltiden,
2. det osyrade brödets högtid i sju dagar (חג המצות, Chag Ha-Matsot) och
3. lyftandet av förstlingskärven "dagen efter sabbaten" (3 Mos 23:9-14). P.g.a. denna förstlingskärve, som bars fram så länge templet stod kvar, kallas också högtiden חג האביב, Chag Ha-Aviv, Vårhögtiden.

Befrielsen från Faro

Den historiska händelsen som firas under Pesach är befrielsen från slaveriet och uttåget ur Egypten. Kampen mellan Faro och hans (av)gudar på den ena sidan och Israels Gud på den andra sidan var hård eftersom Faro, trots nio svåra plågor, ändå inte ville släppa Israels folk. I den tionde plågan skruvade Gud åt tumskruvorna rejält: *Mose sade: "Så säger Herren: Vid midnatt ska jag gå fram genom Egypten. Då ska allt förstfött i Egyptens land dö, från den förstfödde hos farao som sitter på tronen ända till den förstfödde hos slavinnan vid handkvarnen, och även allt förstfött bland boskapen. Ett högt sorgerop ska höras i hela Egypten, ett sådant som aldrig har hörts och aldrig mer kommer att höras".* (2 Mos 11:4-6).

För att markera vem som var under beskydd av Guds förbund och inte, skulle Israels folk ta ett lamm per familj, slakta det på den 14:e Nisan (datumet för Pesach än i dag) och stryka blodet med en isopkvast på det övre dörrträet och på båda dörrposterna. Gud befallde: *Ingen av er får gå ut genom dörren till sitt hus före morgonen, för Herren ska gå fram för att slå Egypten. Men när han ser blodet på det övre dörrträet och de båda dörrposterna ska han gå förbi [på hebreiska står här ordet pasach] dörren och inte låta fördärvaren komma in i era hem och slå er.* (2 Mos 12:22b-23)

Eftersom lammets blod hade flutit och markerade husen hos förbundsfolket, så blev de skonade från den tionde plågan. Israels folk skulle äta påskalammet helstekt, med bittra örter (påminner om slaveriets bitterhet) och osyrat bröd, eftersom de skulle lämna Egypten i all hast så att degen inte hann jäsa. (2 Mos 12:39)

Påskalammet blod stryks på dörrposterna

Vin til glädje och messiansk förväntning

Redan på Andra templets tid och ända fram till i dag, firas Pesach dessutom med fyra bägare vin: Den första bär livet, den andra för befrielsen, den tredje bägaren kallas välsignelsens bägare och den fjärde står för hoppet. I Luk 22:17-20 omnämns två av dessa bägare, medan Paulus nämner den tredje av dem i 1 Kor 10:16; 11:25.

Vin kan i Bibeln stå för Guds dom, men i sammanhanget med påskmåltiden står vin för fest, glädje, liv och gröda. Den messianska festen ska ha både vin och mjölk (Jes 55:1). På ett annat ställe står det att Messias ska ha "lagrade viner" (Jes 25:6) förutom feta rätter. Vinbägaren som ges till Israel står för Guds tröst till Israel, som t.ex. i Psalm 116:13: *Jag vill höja frälsningens bägare och åkalla Herrens namn*¹. En berättelse från Talmud kan illustrera den messianska förväntningen i dessa vinbägare: "Gud, den helige och välsignade ska göra en fest för de rättfärdiga på den dagen hans barmhärtighet ska visas för Israels ätt. Efter att de har ätit och druckit, ger de välsignelsens bägare till Abraham vår far. Men han säger: Jag kan inte välsigna den, eftersom Ismael kom från mig. Så ger han den till Isak. Men han säger: Jag kan inte välsigna den, eftersom Esau kom från mig. Så ger han den till Jakob. Men han säger: Jag kan inte ta den, eftersom jag gifte mig med två systrar, något som är förbjudet i Lagen. Han sade till Mose: Ta den och välsigna den. Men han svarar: Jag kan inte eftersom jag inte befanns värdig att komma in i Israels land, varken död eller levande. Han sade till Josua: Ta den och välsigna den. Men han svarar: Jag kan inte välsigna den eftersom jag inte har en son. Han säger till David: Ta den och välsigna den. Och han svarar: Jag vill välsigna den, och det passar att jag gör det, som det står skrivet: Jag vill höja frälsningens bägare och åkalla Herrens namn."² Bibliskt sett bör det tillfogas att kung David kunde svarat att han inte heller var värdig eftersom han inte fick bygga templet eftersom han utgjutit blod (1 Krön 28:3), medan däremot den David som också kallas Davids son var värdig (2 Sam 7; Jes 55:3; Hes 34:23 o.s.v.).

Påskalammet i templet

När påskalammet offerades på Andra templets tid, (t.ex. då Petrus och Johannes gjorde förberedelserna till den sista påskmåltiden Jesus och lärjungarna åt, Luk 22:7-13) gick det till så här: Josefus nämner antalet slaktade påskalam till 256 500, så alla 24 prästskift tjänstgjorde vid pesach. Till prästernas förgård släpptes 30 familjerepresentanter in i taget för att offra sina påskalam. Prästerna blåste tre stötar i silvertrumpeterna medan varje familjerepresentant slaktade sitt lamm och en präst stod klar med en skål för att samla upp blodet. Så hälldes lammets blod ut vid altaret, medan leviterna och folket läste Lovsången i växelläsning.³ Så hängdes lammen upp på krokar eller stänger, för att flås. Innvollarna togs ur. Fettet samlades, saltades och brändes på altaret som ett brännoffer. Så kunde de nästa 30 familjerepresentanterna komma in i förgården, medan de som var färdiga med offrandet bar sitt lamm till huset de skulle fira påskmåltiden i.

Guds närvaro i förbundet

Under Pesach är förbindelsen bakåt i historien extra tydlig. Under påskmåltiden (ליל סדר, Leil Seder) då befrielsen från slaveriet i Egypten för över 3 000 år sedan firas, minns det judiska folket i dag att *vi* var slavar, egyptierna plågade *oss*, och *vi* ropade till Herren våra fäders Gud (jmf också 5 Mos 5:2-3; 26:1-11). Guds handlingar med Israels folk är närvarande när de minns och firas. Det är samma närvaroprincip som Jesus tillämpar då han, som en äkta jude, firade påskmåltiden och samtidigt instiftade en ny variant av påskmåltiden då han först tog av det osyrade brödet och sedan den tredje bägaren med vin och sade: *Denna bägare är det nya förbundet i mitt blod. Så ofta ni dricker av den, gör det för att minnas mig.* (1 Kor 11:25) Det Jesus menar är dels att precis som Guds förbunds närvaro hittills funnits i påskmåltiden, så lägger Jesus till en ny förbunds närvaro för det nya förbundet som Gud hade lovat att upprätta ”med Israels hus och Juda hus” (Jer 31:31) och som slöts i och med att Jesus gav sin kropp och sitt blod som ett påskalam. (jmf 1 Kor 5:7-8)

Afikomanen

Det är inte alltid lätt att veta vilka av dagens pesachtraditioner som existerade redan på Andra templets tid och vilka som tillkommit senare. I dagens påskmåltid brukar man ta tre osyrade bröd, מצות matsot, och så bryta det mittersta och lägga den delen i ett linkläde. Denna del av det osyrade brödet kallas *afikoman*. Ordet afikoman är grekiska och betyder ”han som kommer”. Om det är så att denna tradition med afikomanen fanns redan på Jesus tid, så var det just afikomanen Jesus tog när han sade: *Detta är min kropp som blir utgiven för er. Gör detta för att minnas mig.* (1 Kor 11:24)

Ett dukat sederbord

Sederfatet

Eftersom templet inte längre står, firas pesach i dag något lite annorlunda. Till påskmåltiden används i dag ett sederfat där de rituella rätterna placeras:

- osyrat bröd – lidandets bröd, markerar också en ny start
- bittra örter – slaveriets bitterhet
- murstensdeg – slavarbetet
- persilja – står för vår och Guds skapelse, och används också för att doppas i saltvatten
- saltvatten – alla offer i templet skulle saltas, påminner också om de salta tårarna under slaveriet
- ett lammben – ett minne om då templet stod och påskalammet fortfarande slaktades
- ett hårdkokt ägg – ett minne av festoffret i templet (4 Mos 28:17-22)

Pesach – den grundläggande högtiden

Pesach är den högtid då Israel befriades från slaveriet och blev ett folk (berättelserna i 1 Mos fungerar som en sorts ”förord”). Därmed bidrar Pesach mer än någon annan högtid till att forma judisk identitet. Det är då påfallande vad som står i Jeremia 31:31-32: *Se, dagar skall komma, säger HERREN, då jag skall sluta ett nytt förbund med Israels hus och med Juda hus, inte ett sådant förbund som jag slöt med deras fäder den dag då jag tog dem vid handen och förde dem ut ur Egyptens land - det förbund med mig som de bröt fastän jag var deras rätte herre - säger HERREN.* Gud hade sagt genom sin profet att det nya förbundet som Gud skulle upprätta med Israels hus och Juda hus, skulle avlösa det förbundet han slöt med deras fäder då han tog dem i handen och förde dem ut ur Egypten. I det perspektivet är det inte så konstigt att det är just under själva påskmåltiden, ליל סדר, Leil seder, som Jesus proklamerar starten på det nya förbundet: *Denna bägare är det nya förbundet i mitt blod, som utgjuts för er.* (Luk 22:20)

Andreas Johansson

Ersättare i styrelsen

¹ Psalm 116 är en del av Lovsången, (הלל Hallel) Psalm 113-118 som sjungs vid påskmåltiden.

² Edersheim, The Temple, Its Ministry and Services s. 186

³ Hela Lovsången (הלל Hallel) sjöngs senare på kvällen i varje hushåll (jmf Matt 26:30).